

Reingjerdet på Nygårdsplatået.

av Kåre Rauø

Ingress:

Rett opp av gråsteinsbergan på Nygård - der hvor Gisundbrua springer ut og hvelver seg over sundet til Senja, snor i dag en torvvold seg som en orm langs bakken i omtrent 150 meters lengde. Denne torvkonstruksjonen er et kulturminne, bygd av mennesker for et ukjent antall år siden - trolig i den hensikt å lede reinsdyr ned fra fjellet mot sjøen for oversvømming til sommerbeite på Senja.

Gjerdet.

Flere finnsnesværingar av den eldre garde, sies å ha kjent til denne torvvolden og kalt den «gjerdet», men det var turgåer Knut Melangen som for noen år siden «gjenoppdaget» den og gjorde kulturetaten i kommunen oppmerksom på fenomenet.

Minner om reingjerdet på Nygård finner vi også igjen i navnematerialet fra Finnsnes. Det har gitt navn til det nevnte gråsteinberget som i deling og skyldsettingsmateriale blir kalt Reingjerdberget. På Laukhella-sida har et tilsvarende gjerde gitt navn til Reingjerdneset.

«Nygårdsgjerdet» har sikkert vært atskillig lenger enn de 150 meterne med torvvold vi i dag kan se, og kan ha strukket seg fra Reingjerdberget nede ved sjøen opp i fjellet et stykke, ved at gjerdet har supplert naturformasjoner. Sammen har det naturlige og det menneskebygde dannet et effektivt hinder som har virket til å få reinflokken ledet ned fra fjellet til oppsamlingsplassen ved sjøen.

Hvem bygde det?

Trolig har reindriftssamene selv bygd gjerdet, men alternative muligheter er også til stede. Like nordafor Nygård, i skillet mellom Finnsnes og Trollvik, ligger nemlig en liten boplass som i gamle kilder bærer navnet "Skillet", et navn vi i dag finner igjen i elvenavnet "Skjellelva". I følge svenske kilder har det bodd sjøsamer på "Skillet" fra seinmiddelalderen, og fattiggjorte svenske reindriftssamer fra 1700-tallet. Kanskje ble gjerdet bygd i et samarbeid mellom skyldfolk, eller var det bumenn som kom samene til hjelp?

Reinbeite på Senja.

Overflytting av rein fra Sverige til Senja, kan vi kildebelegge fra første tiår av forrige århundre. Leopold von Buch sier i sin bok "Reiser gjennom Norge og lappland" fra 1807, at det årlig svømte ca. 500 reinsdyr fra fastlandet over til Senja ved Gibostad på sommerbeite. Dette kan ha vært såkalt sytingsrein som norske samer har hatt på vinterbeite i Sverige, eller de kan ha tilhørt svenske samer. Reindrift av norske samer på Senja er ellers kjent i kilder fra 1680-tallet.

Flytterutene.

De gamle overflyttingsrutene var strekninga fra Nygård til Laukhella, og Lyktholmen på Bukkskinn til Vardneset på Gibostad. Valg av rute ser ut til å ha hatt sammenheng med om reinen skulle beite i Laksfjorddalen/Svandalen eller i Helvetsdalen, Visnalappi, Heggedalen eller i Lars Larssadalen. Rundt århundreskiftet kom de svenske samene hovedsakelig fra Lainiovuoma by, kun *en* familie fra Saarivuoma. Omkring 1. mai passerte de riksgrensa ved Ruostojaures sørlige strand eller ved Cuolmavagga. Her forentes veiene i Dødesskogen, fortsatte langs Gammesfjellet eller gjennom Sjørdalen over Rostadelva og Tamokelva til de kom til Andsfjellet og Reinskallen og videre til Finnfjordvannet. Skulle reinen over sundet ved Nygård, gikk veien videre over Finnfjordeidet og Kistefjellet til Steinfjellet og ned mot Nygård langs gjerdet ned ei slukt til bruket "Sjøvik". Her ble reinsdyrene drevet sammen i ei lita vik, før de ble lokket ut i sundet. Det skjedde omtrent 14 dager etter at de hadde passert riksgrensa. Overflytting i denne ruta skjedde årvisst fram til ca. 1907. Deretter ble ruta fra Bukkskinn til Gibostad enerådende fram til siste år det etter vår informants mening var svensksamer på Senja - i 1920.

Reintall og familier.

Middeltallet på antall reinsdyr som i perioden 1884 til 1915 var anmeldt til Senja - fra 1884 det 24. reinbeitedistrikt, var 1.650 dyr - fordelt på gjennomsnittlig 15 familier.

Hva Lydia Eidissen fortalte.

En av de som ennå i 1969 husket reinnomadene når de om våren kom fra Sverige, var den da 72 år gamle Lydia Eidissen. I et intervju i Troms Folkeblad samme år, fortalte hun bl.a. følgende: «Du og du før et oll og skrik det var da de kom! Vi hørte dem på lang lei og mange ganger dagen før, og da ba vi så pent for oss at vi måtte få fri fra skolen. Når svensksamene

kom på våren, var det ikke råd å sitte inne og lese eller skrive i skolestua. Hundeglammet og ropene fra reindriften var vårtegn framfor noe. Når Tomas Nilsa med sønnene Ole og Johan sammen med en lang rekke slektninger, kom forbi Finnsnes med sin tusentallige reinflokk for å drive dem over til Senja på sommerbeitene, var det liv! Det vil si at de kom ikke direkte hit til Finnsnes. Flokkene ble drevet over Fagerfjellet til Hemmingsjord, derfra til Grønvold og opp på Steinfjellet. Der opp gikk flokkene mens de ventet på kalvinga. Enda i dag er det tydelige merker etter de store gjerdene der oppe. Ring på ring bortover fjellet av halvveges oppmorknede bjørkerajer.

Etter at reinen hadde kalvet der opp på Steinfjellet, ble den drevet over til Senja. Flokkene kom ned omtrent ved Sigurd Viken nord om Nygård og flytteplassen var der huset til Randi Strøm ligger, nord om Redskapsfabrikken. Om jeg ikke tar mye feil, skal forresten brua gå over akkurat der ved det gamle flyttestedet. Nå var det ikke bare å flytte reinen over. Kalvene kunne jo ikke svømme så langt og de måtte roes over. Til dette arbeidet var alle på Finnsnes som hadde båt engasjert. Jeg kan godt huske at far var med å flytte nyfødte reinkalver. Det gikk for seg slik at roerne, som var kjent i leia, sørget for manøvrering av båtene mens samene lå i båten og holdt reinkalvene om halsen for at de ikke skulle hoppe på havet.

Når reinen var kommet vel over, var det familiene til samene som skulle settes i land på Reingjerdneset og alt dette ble et helt arbeide som gav en kjærkommen ekstraintekt. I forhold til det folket som bodde her på den tida sto samene seg godt. Det var for øvrig svært mange familier her på Finnsnes som var i slekt med samene. Var det ikke på mannens side så var det på konens side.

Det var noen av Finnsnesværingene som hadde rein sammen med samene. Helt vanlig var det vel ikke, men jeg kan huske at Hans Jonsa hadde tre rein til å begynne med som han hadde fått i gave av samene da han giftet seg. Det ble ikke store formeringa ut av det, men han hadde nå disse dyrene gående sammen med den andre reinen.

Ellers var folket her på Finnsnes i kontakt med samene i den utstrekning det var tid til det, for vi skal huske på at de var ikke her i så mange dagene. Opp til 14 dager på det meste. Leiren sin hadde de i Harevika, som vi kaller det, rett opp for der fergeleiet ligger nå. Teltene sto ganske nøyaktig der Bondeheimen er bygd.

Selv om det var hektisk mens samene var her på Finnsnes, var det allikevel god kontakt mellom folket her og dem. De var greie til å gjøre seg forståelige og mange kunne norsk. Dessuten var det ikke så rent få her som snakket tålelig bra samisk. Men de som kanskje gledet seg mest til at samene skulle komme var vi ungene. Det var mang en tørrkjøttbit vi fikk og det var noe av det aller likeste en kunne tenke seg å spise. "Dokker kjøpe kjøtt?", spurte samene når de gikk rundt på gårdene i høya for å selge kjøtt. Slaktet hadde de oppdelt i et ferskt skinn som de bar på ryggen. Det var sikkert tungt til å begynne med, men hvem ville ikke kjøpe ferskt reinkjøtt til 60 øre kiloen? God vekt fikk vi også. De var bestandig hederlige i handel - samene. Jeg kan huske at de som solgte kjøtt veide det opp med ei fjørvekt som de hadde i lomma etter å ha skåret av en passende bit og tredd den på vekta. En slik framgangsmåte var kanskje ikke så hygienisk, men det var knapt noen som tenkte på slikt.»

Tilbake igjen!

Høstflyttinga tilbake til vinterlandet over Gisundet, Nygård og Sjøvika, opp slukta til reingjerdet og videre til Steinfjellet, Finnfjordeidet og videre mot øst, skjedde som regel i slutten av august fram til midten av september.

Minne om ei kulturytring - kulturminne.

I dag er det kun et torvgjerde igjen på Nygårdsplataet etter en årviss, århundre gammel trafikk over Gisundet som det 20. århundres økonomiske infrastruktur ikke fant plass til, og avtalen av 1919 endelig gjorde slutt på.

Men om du vil la øynene hvile på noe av det forgangne, så la deg av historia lede opp til **Reingjerdet på Nygård**. Se der for deg på ditt indre øye svenske samer, reinsdyr og hunder i en strøm forbi ditt utkikkspunkt, der femten hundre reinsdyr toger ned mot Sjøvika, der hvor REFA nå ligger.

Evner du å skape et slikt bilde, kan du berikes! Den gode opplevelse og berikelsen er jo nettopp det mål vi sikter mot i vårt livsløp.

Skrevet og publisert 1997.